

ADALÉKOK A SANCTIO PRAGMATICA ÉRTELMEZÉSÉHEZ A MAGYAR KÖZJOG SZEMPONTJÁBÓL.

— Első közlemény. —

Három alapra helyezkedik a közjogi ellenzék kételye az 1723: L, II. és III. törvényczikkbe iktatott *sanctio pragmatica*t illetőleg.

1. Az a tétel állítottatott föl, hogy újabban tudniillik 1867 óta a magyar közjogi fölfogás az 1713. április 19-iki Hausgesetze-re van alapítva; 2. hogy a *sanctio pragmatica* tévesen és hibásan csúszott be az 1848. évi törvényekbe; 3. hogy vannak a *sanctio pragmatica*-ának bizonyos előzményei, melyeknek számai Münchenbe vezetnek s még I-ső Ferdinánd családi rendelkezéséig mennek vissza.

Az első kételyre és támadásra nézve 120 év jogfolytonossága adja meg a kellő magyarázatot. Kiindulva ugyanis az 1781. évi alkotmányellenes tényekből, melyek már akkor élénk vitákat idéztek elő, így állítom föl a kérdést: Mi nálunk a történeti jog? »Magyarországon a *pragmatica sanctio* képezi a közjog alapját, ez alap nem változott,« mondja a Pesti Hírnök 47-es irányú lap (1860.150. sz.) Majd egy más cikkben így magyarázza meg tételét a nevezett lap: »az 1790/91: X., XII, XIV. és XIX. L-cz., 1741: VIII. t.-cz. ezek azon sarkalatos törvények, melyek az ausztriai örökös tartományokkal szemközt, hazánk alkotmányos állását s a *sanctio pragmatica* valódi értelmét meghatározzák.« Teljesen hasonló fölfogásból indul ki b. Kemény Zsigmond a Pesti Naplóban. (L. 1861. márczius 6., április 30., május 3. és augusztus 28. számait.) Az 1848. elején megjelent »Ellenőr« politikai ellenzéki zsebkönyvben, melybe maga Kossuth Lajos is dolgozott s melynek létrehozásában tevékeny részt vett, ez áll: »itt van az ellenzék, mely a *pragmatica sanctio*t szentnek tartja s hazánk érdekeinek a birodalom érdekeivel kiegyenlítéséhez segédkezet nyújtani örömet kész, de országunk érdekeit az ausztriai zagyva birodalom érdekeinek alárendeltetni nem engedi s politikájában más kiindulási pontot el nem ismerhet, mint az 1790: X. sarkalatos törvényczikket.« (289. l.)

Tehát 47-es conservativ, Deákpárti s 47/48. évi ellenzéki alapon állók közt, az 1722/23: I., II. és III. törvénycikkekbe iktatott sanctio pragmaticára s annak consequentiáira nézve, nincs semmi különbség, az a consequentia pedig semmi egyéb, más nem is lehet, mint a minek a Pesti Hirnök így ad kifejezést: »a pragmatica sanctio által az osztrák monarchia összetartozására nézve újabb szerződésből *oly következtetést kivonni alaposan nem lehet, miszerint a magyar államiság, vagyis mi azonos lenne, a magyar szent korona fölségi joga, a közös monarchia eszméjében fölolvadt volna.*« (1863. 292. sz.) A terminológia nem helyes, de a felállított elv correct. De fölvethető a kérdés, hogy mindez esetleg, vagy véletlenből iratott-e, vagy tán van emez összhangnak valami igen is nyilvánvaló alapja, erre felelek azzal, hogy mindeme nyilatkozatok oly időben íródtak, midőn nagyon is helyén volt a fölállított tételeket szabatosan formulázni. Fölvethető a kérdés, van-e valami következetesség a magyar parlament többsége s a kormánynak állásfoglalásában? Erre nézve nyugodtan felelhetek, hogy 1781. óta a pragmatica sanctiót annak fölfogását és consequentiáit illetőleg semmi kikökenés nem tapasztalható.

Mikor mindezeket s majd még az újabb fölhozandókat egybevetjük, higgadtan s komolyan fontoljuk az előzményeket s következményeket, igazat kell adnom tárgyam tekintetében Freemannek, hogy: »mathematikai bizonyosságot nem érhetünk el, még a matematikai bizonyosságnál sokkal alacsonyabb fokú bizonyosságot sem érhetünk el. *De elérhetjük a valószínűség azon magas fokát, melyet erkölcsi bizonyosságnak nevezünk, a bizonyosság azon megközelítését, melyre támaszkodva járnak el az okos emberek az élet legfontosabb ügyeiben.*«

Ezen erkölcsi bizonyosságot a pragmatica sanctio magyar fölfogása tekintetében classicusan mutatja be id. Szögyény László a főrendiházban 1866. ápril 17-én mondott beszédében, a melyben a következők is előfordulnak: »az 1713. évi ápril 19-én kibocsájtott sanctio pragmaticát III. (VI. Károly), mint absolut uralkodó adta ki s azt a tartományoknak, tudniillik az örökösöknek tudomásul juttatta, de Magyar-, Horvát- és Erdély országok ban ezen szabályoknak érvényesítése csak egy lényeges és akkor közel jövőben gyakorlandott nemzeti jognak föladásával lévén keresztülvihető : *ennek pótlásául viszont a nemzet, a kölcsönös védelem mellett, az ország törvényes önállásának, alkotmányának és törvényeinek sérthetetlen föntartását biztosította magának, minden*

időkre, ünnepélyesen az uralkodóházzal. Így lőn a pragmatica sanctióból a magyar korona országaira nézve két oldalú ami szerződvény, mely a törvényhozás által a maga rendje szerint 1723-ban törvényesítettetett».

Mi ennek a háttere a magyar közjog szempontjából? Az, hogy III. Károly mint osztrák főherceg és német császár ily nemű rendelkezési joga az örökös tartományokat illetőleg kétségbe nem vonható. De ismerve az 1687 : II. és 1715. III. törvényezikket és tudva azokból, hogy a trónöröklés akkor még csak a fiágot illette s annak kihalta esetére a szabadválasztás nyíltan fenn volt az ország részére tartva, III. (VI.) Károly intézkedésének Magyarországot illetőleg semmi joghatálya nincsen. Az 1713. évi ápr. 19-iki *sanctio pragmatica* tehát tisztán családi jellegű okmány, kiválólag pedig Magyarországra nincs annak hatálya. Kiderül ez még a következőkből is: Savoyai Jenő herceg 1720. nov. 13-án Salm hg. birod. cancellárhoz irt levelében ezt olvassuk: »Németalföld elvesztése után Magyarország fogja az osztrák monarchia alapját (Grundlage) képezni«, ebben a levélben még az is előfordul: ő »*a pragmatica sanctio* voltaképen csak házi ügy (*Haus-sache*)« stb., és a levél keltének idején ez teljesen igaz is a magyar közjog szempontjából. De másként áll a dolog 1723. után. Ezt az éles *distinctiót* különben osztrák íróknál is találjuk: »Die Pragm. Sanction ist weder ein blosses Hausgesetz, noch ein einheitliches Staatsgrundgesetz, sondern sie setzt sich aus verschiedenen Urkunden zusammen, ermangelt einer alle Theile der Monarchie gleichmässig verpflichtenden Textirung und ihre übliche Benennung würde, insofern damit die Grundlage für den Aufbau der österreichisch-ungarischen Monarchie bezeichnet werden soll, weit besser mit einer anderen vertauscht.« (Biedermann alább id. mű 125. 1.)

Hanke (Ulbrich-Mischler Oest. Staatswörterbuch II. K. 837.) a *Hausgesetz* és a magyar 1723: I., II. és III. törvényezikbe iktatott *sanctio pragmatica* közti éles határvonalat fölismeri s a most idézett törvényezikelyeket így jellemzi: »Die Annahme-Artikel erweisen sich in der That als ein zwischen Dynastie und den Ständen geschlossener Vertrag . . . (id. mű 838. 1.) Luschin szintén megteszi ezt a megkülönböztetést s ezután ezt a következtetést vonja le: »Die Pragm. Sanction ist für die Länder der ungarischen Krone ein zwischen dem Herrenhaus und den Ständen als Vertretern des Landes abgeschlossener Grundvertrag, durch den das Erbrecht der weiblichen Linien in Ungarn

erst zur Anerkennung gelangte« . . . (Oest. Reichsgeschichte. 402.1.)

A történelmi igazság kedvéért meg kell jegyezni, hogy az 1860. évi október 20-án kiadott diplomában Magyarországgal szemben is megkíséreltetett ezen éles megkülönböztetés elenyésztetése. A jelölt diploma az 1713. ápril 19-iki családi törvényre helyezkedik, mint kiinduló pontra, csak később a háttérben említi meg, hogy: »a mi különböző országainkban ezek törvényes országrendjei által elfogadotva fennáll és mint Pragmatica Sanctio ismeretes«. Az 1722/23. I., II. és III. törvénycikkekre nincs utalás.

Pleonasmus volna azt fejtegetni, mint utasítá vissza a magyar nemzet úgyszólván egyhangúlag az októberi diplomát s azt soha még kiindulási alapul sem fogadta el. Miért? Mert ama nagyon lényeges különbséget 1713. és 1723. közt át akarta teljhatalmú rendelkezéssel hidalni. Ez adott arra alkalmat azután, hogy az 1867: XII. törvénycikk bevezetése és 1. §-a *megmagyarázza* s megjelölje ama nagy különbséget, mely a két tény közt van a magyar közjog szempontjából.

Most már ha valaki az 1723. év előtti állapotokra helyezkedik és ha ezen az alapon állva a kormány részéről beszereztenék is a sanctio pragmaticának nevezett családi intézkedést tartalmazó jegyzőkönyv s bemuttatnék hiteles másolatban vagy eredetiben a magyar országgyűlésnek, az közjogunk miként alakulását sem most, sem jövőben nem érinti, valamint a múltban 1713 óta nem befolyásolta. Ebben az alakjában semmivel sem több az, mint a többi családi pactumok. Fournier Ágost ismert művét: »Zur Entstehungsgeschichte der pragmatischen Sanction« olvasva mindez kiderül, tudniillik, hogy 1703. és 1712. közt az összes öröklési projectumok csak a dynastia körén belől tárgyalatnak, mint p. o. a »Pactum mutuae successionis« (1703. 12/IX.), majd I. Leopold császár és király 1705. ápril hó 26-án kelt végrendelete. (1. Sybel. Hist. Zeitschrift 38 B. Neue Folge II. B 1877. 17—47.1.) Mindez a magyar közjog evolutiojába bele nem szövődik.

Magára a sanctio pragmaticának nevezett okmányra Marczali ezt írja: »német eredetije a bécsi titkos levéltárban van. Az egész egy igénytelen bőrkötésben levő összefűzött pergamenirat«. Bidermann pedig ezt írja: »Das vom Hofrefer v. Schickh darüber aufgenommene Protocol wurde von diesen als hiezu vom Kaiser ernannten notar-publicus durch seine Unterschrift beglaubiget und im Haus-Archive, wo es noch jetzt liegt, hinter-

legt. Authentisch abgedruckt erschien es zuerst in dem bis zum Jahr 1720 reichenden Supl.-Bande zum Codex austriacus, welcher im Jahre 1748 vom Wiener Buchhändler Paul Sträub unter dem Titel »Sammlung Oest. Gesetze und Ordnungen« editirt wurde. Es trägt dort (5.683) die Aufschrift »Sanctio Pragmatica über die Erbfolge des durchlauchtigsten Ertzhauses Oesterreich.« (140. 1. Biderman H. J. Entstehung und Bedeutung der Pr. Sanction. Grünhut. Zeitschrift für Priv. und Öff. Recht. II. k. 1875.)

Mindezekhez tehát bárki könnyen hozzáférhet, de mindennek ezek után volna-e gyakorlati haszna a magyar közjog szempontjából? Véleményem szerint nem. A helyes utat Salamon Ferencz mutatja meg a »Hon« 1881. évi 78. számában, a hol a többek közt ez is előfordul: »1606 óta több eset volt, hogy a nemzet forma szerinti szerződésekre lépett uralkodóival s róla ünnepélyes okmányt állított ki. De ez okmányokat nem heverteti súlyos pecsétekkel ellátva az országos levéltárban. Helyet talál neki a Corpus Jurisban, minden függő pecsét nélkül. Így van beczikkelyezve (hogy az aranybullát ne említsem, mert van nem magyar is) a »Pacificatio Viennensis« s néhány annak mintájára készült »pacificatio«. (Az 1722/23. évi törvények szentesített példánya az országos levéltárban van.)

Mit értek el ezáltal a rendek? Azt, hogy az így beczikkelyeztetett okmány több lett, mint szerződés, mert egyszersmind törvény, s több lett, mint közönséges törvény, mert egyszersmind ünnepélyes szerződés. Ilyen a »pragmatica sanctiónk«. is.

Most ennek a commentálására újból utalok id. Szögyény László idézett beszédére: »ezen szerződés léteget már most három főpont képezi, a fölséges uralkodóház tagjainak trónöröködési rendszere, a magyar és nem magyar és társországoknak kölcsönös védelem melletti elválhatatlan és szétbonthatatlan együttmaradása, — s a magyar korona országainak törvényes önállása és alkotmányos jogainak sérthetetlen föntartása.«

Ezek után nagyon természetes, hogy a sanctio pragmatica megszűnik egyszerű családi rendelkezés lenni, beleszövődik a magyar közjogba, beleszövődik az európai nemzetközi jogba, Magyarország ebben garantiákat keres, melyeket adott alkalommal az uralkodó-házzal szemben érvényesített is, mint p. o. az 1790. október 5-iki föliratban, az 1847/48. évi törvények bevezetésében, — az 1861. évi két föliratban, az 1866. föliratokban, s végül mint ilyen vonatott bele az 1867. évi XII. törvényczikkelybe.

E nagy horderejű beltartalmát s kölcsönös jogelismerő és jogalapító természetét tekintve a magyar közjogban állandósult gyakorlat az 1723 : I., II., III. törvényczikkbe iktatott sanctio pragmaticát bilaterális szerződésnek tekinti s annak megváltozhatatlan voltát s stabilitását alapelvnek ismerte el. Már a 1790. évi országgyűlés október 5-én kelt föliratában ez áll: »successionis Pactis, quae partibus alterare integrum non est.« 1893. évi okt. 10-én Wekerle miniszterelnök így nyilatkozik: »az 1723-iki többször idézett törvényczikkek rendelkezése és azon alapelv, hogy Ő Felsége többi országai és királyságai a magyar állammal együttesen és elválaszthatlanul birtoklandók, politikai szükségessége és magának a szerződésnek lényeges határozmányai adják annak az egyezmény természetét, úgy, hogy a ki úgy tünteti fel, hogy itt nem lenne másra szükség, mint egy többségre, mely az ellenkezőt akarja és akkor mindjárt minden nehézség nélkül érvényre is lehetne juttatni azt, az saját álláspontjából oly rózsás színben tünteti föl a vállalkozást, a mit beváltani nem lehet. Mert . . . az ellenkezik nemcsak a politikai raisonnal, hanem a tényleges viszonyokkal is.« (E beszéd együttesen vitatja az 1723:1., II., III. s az 1867 : XII. törvényczikk maradandó jellegét.)

A magyar közjogban pedig bizonyos alapelvek, alaptételek, törvények tisztelete igen régi. Már 1667-ben így szól I. Leopold magyar királyhoz Széchenyi Pál kalocsai érsek: »igen veszélyesek a következtései oly kísérleteknek, melyek által az ország alaptörvényei s a szabadságáért kész népek alkotmányos jogai fölforgattatnak. Az 1790. évi országgyűlés szept. 5-iki fölirata kimondja, hogy azon jogoknak megváltoztatása, melyek az alkotmány alapját és lényegét képezik, még csak országgyűlési határozat tárgya sem lehet.« Történelmi phasisokon, catastrophákon keresztülhatolva, a viszonyok parancsoló kényszere alatt képződött, fejlődött s alakult meg a ma érvényben levő magyar közjog; így szövődött be abba a sanctio pragmaticának Deák Ferencz által interpretált fölfogása is. A magyar közjog jellemzésére, úgy fölismerésére pedig méltán el lehet mondani: »*hogy az emberek küzdelmei és fáradozásai, mikről a történelem szól, századról századra bizonyos tényékké alakulnak át, melyeket a nemzetek soha se adnak föl*«. (Kaiserfeld Mór 1864. XII/1. a Reichsrathban Magyarországra czéiozva.)

II. József trónralépte óta a magyar nemzetet a sanctio pragmaticára alapított politikájára nézve a tapasztalat arra tanította,

hogy: »a politikai legitimitás főjelleme az erőnek, mint hatalom forrásának megtámadása és ragaszkodni *egy erkölcsi eszméhez, egy erkölcsi erőhöz, a jog, az igazság, a józan ész elveihöz. Ez az alapelem, melytől a politikai legitimitás elve származott,*« (Guizot.) vagyis hogy ezt a magyar viszonyokra *alkalmazzam*, b. Eötvös József beszédjére kell utalnom, t. i. hogy: »a szilárd-ság miatt, melylyel a *sanctio pragmatica*hoz ragaszkodunk, az egységes Ausztria ábrándja nem létesülhet, hogy a dualismus, mely a birodalomban három századig létezett, nem szűnhet meg.« (1861. május hó 17-én.)

S mindezek után kérddhetem, helyes-e magyar szempontból az 1713. évi április hó 19-én kelt *sanctio pragmatica*t előhozni, a mely mint ilyen, reánk nézve nem létezik, vagy ha létezik, csak annyiban, a mennyiben annak egyes tételeit az 1722/23. évi idézett törvénycikkek átvették, *de már ekkor az nem a dynastia házi törvénye, hanem pactum conventum*, vagyis hogy id. Szögyény László igen finom definitióját használjam : »a *pragmatica sanctio* csak lényegben és természeténél fogva, nem pedig alakilag mondható államszerződésnek.« S ha ily szerződés a *sanctio pragmatica*, ha ily kölcsönös jogalap, nem értem, miért ne lehessen arra egy egész jogrendszert építeni, nem értem, miért ne legyen az államiságunk alapja s nem értem, hogy miért támadják meg ily fölfogásában és ily hatályában emez oly fontos jog-alapot. Ki a magyar jogfolytonosságot s az azért főleg 1780 óta folytatott küzdelmeket ismeri, annak teljesen tiszta és világos, hogy ily értelemben, de csakis ily értelemben szolgált alapul a *sanctio pragmatica*, mely mint ilyen az 1723 : I., II., III. *garantialis* törvényekbe van fölvéve az 1790/91 : X. törvénycikkeknek, az 1848. évi törvényeknek s az 1867. évi XII. törvény-cikkeknek.

Dr. Horváth János.